

ДВОЄ В ОДНІЙ КІМНАТІ

Оповідка

Пам"яті автора "Невеличкої драми" В. Підмогильного

Ця кімната була в нашому чарівному Києві. На Горі, недалеко від св. Володимира, що підносить високо хреста над широчінню Дніпра. Із її єдиного вікна було видно не тільки цю широчінь, а й сизину чернігівських лісів. Як кинути оком праворуч, то можна було побачити й краєчок Пролетарського саду /донедавна Царського/, той краєчок, що обривався кручею в Дніпро. Але в цьому разі око мусило "перестрибувати" через Хрещатицький узвіз.

Це все з кімнати можна було бачити через те, що вона була на четвертому поверсі кам"яниці, яка височіла над нижчими від неї будинками. А оті краєвиди з її вікна для деяких можливих у ній пожитців /була ж саме НЕП-а, і власник чи орендар міг її винаймати різним людям/ могли викликати в уявленні давнє-предавнє минуле київських гір - легенду про Андрія Первозваного, про Володимирове охрещення Руси тощо...

Але всередині ця кімната була не така велична, як краєвиди з її вікна та оті можливі історичні уявлення деяких її пожитців. Про неї мало було б сказати, що з неї була зовсім мала "житлоплоща", - вона була, так би мовити, ще й "комплексна". Це була разом вітальня, їдальня, кухня, спальня, письменницький кабінет одного з її пожитців - молодого українського письменника Валерія П. та майданчик для балетних вправ його молоденької дружини Ади, учениці балетної школи. Цю її "комплексність" надщерблювала відсутність у ній найменшого куточка для певних фізіологічних потреб по-

жильців, - мініатюрне приміщення з таким призначенням було десь у довгому коридорі, і воно обслуговувало всіх пожильців цього коридору.

Таку скупу прозаїчність цієї кімнати збільшувало ще й те, що оті двоє її пожильців, особливо чоловічий партнер цієї пари - Валерій П., письменник-філософ, ставився зневажливо до отих історичних уявлень, бо дивився не назад, а вперед у торуванні історичної долі свого народу, - дивився так з власного переконання, а не з пристосування до "радвлади"...

Проте, не зважаючи ні на які цієї кімнати вади вона була для цих пожильців дуже дорогою в здійсненні їхнього важливого життєвого етапу, може, найважливішого після народження етапу: вона дала їм змогу побратися, стати подружжям.

Перед тим вони на протязі трьох чи чотирьох років кохалися, сказати б, просто неба. А втім, з огляду на те, що кохання все таки інтимна справа, треба конкретніше сказати, що вони найчастіше зустрічалися в Пролетарському саду, ховаючись від сторонніх очей десь на лавці, схованій за кущами або що. А спали в різних місцях: він у студентському гуртожитку як студент природничого факультету /з біохемічним ухилом/, а вона в закутку якоїсь тітусі, недалеко від "Св-базу".

Звичайно, в студентських колах усі знали, що Валерій П. та Ада С. кохаються, ба й висловлювали свої думки про цю, як дехто з цих кіл казав, не дуже дібрану пару.

- Валерій будь-що-будь - поважний хлопча, з нахилом до наукового чи й філософського мислення, - казали студенти, - а вона - балерина, яка думає не головою, а ногами, ха-ха!..

- Хоч, може, й гарненька, - додавали інші.

- Пхе! - копілили губи декотрі з студен-

ток, з тих, що їх обминув своєю увагою цей юнак з вродливим обличчям /чорні й гострі, як крила ластівки, брови, вишукані рухи в манерах/. - Чи й не філософ?! Задавака! Зінське щеня...

- Що вона в ньому знайшла? - "дивувалися" інші з дівчат. - Якесь паненя, а не кавалер.

- Вона хоч теж дрібна на зріст, - казали треті, - але яка струнка! Як антична фігурка. Та й з лица гарна: типовий український чорнобривчик, з каштановим волоссям та карими, як у кішечки, очима.

Але ті, про кого так сторонні люди слезували, думали про себе, що вони дуже дібрана пара: вони ж кожали одне одного першим юним коханням. Проте, як "студенти", тобто люди, які вже свідомо ставилися й до кохання, вони обоє були прихильні до погляду, висловлюваного в одній українській пісні, - "вільне кохання - вільне обрання", погляду, що після революції взагалі став "дозволений", що йому навіть "радвлада" сприяла. А що Валерій був біохемік, то він обґрунтовував цей погляд ще й на наукових, біохемічних даних.

- Знаєш, Адусю, - казав він, як вони сиділи в найвіддаленішій куточку Пролетарського саду, притулившись одне до одного. - Поступ змінив наш побут, можливо, витончив нас психічно, але людина ще й досі залишилася твариною з півтора десятками почуттів. Одне з них, з цих почуттів, чи не наймогутніше, - це кохання. А могутнє воно тим, що сприяє продовженню людського роду на Землі. Але воно, як і всяке почуття, шкідливо впливає на розумову діяльність людини. Обопільний потяг закоханих затьмарює їхню свідомість і через те заваджає аналізувати кохання, коли його в собі відчуваєш. Але розумова діяльність є найвища здібність людини, те єдине, чим вона відрізняється від тварини, а як її гальмує почуття коха-

ння, то воно гальмує й розвиток людської творчості та поступ людської цивілізації. На щастя, це почуття миніше. Навіть в одружених воно з часом вигасає. Звідси й тепер: "кохання - хвороба, а найкращий лік на нього - одруження". Між іншим, цим можна пояснювати й велику кількість у нашому післяреволюційному суспільстві розлук та розводів. Тим більше, що тепер формально це нескладна справа: пішли в ЗАГС, "розписались" - і все. До революції розводитись було не так легко, а головне - економіка зв'язувала подружжя. Напр., з чого могла б жити селянка з дітьми поза господарством свого чоловіка? Та й у міських, зокрема в інтелігентських родинх жінка залежала від чоловікового заробітку. А в Галичині ще й тепер /мені казав про це один галичанин, що вчиться в нашій інституті/ майже кожен, хто скінчив право, мусить шукати наречену з посагом, що дала б йому можливість відкрити адвокатську канцелярію. А теологи, як правило, мусять одружуватися з попівнами, щоб одержати парафію. Ну, а тепер у нас такої економічної зумовленості шлюбів немає. Тепер у нас і жінки можуть самотійно заробляти на життя...

Ада, не мавши таких знаннів, як у Валерія, не могла так міркувати, але не суперечила йому, сприймала це як далеку від їхнього кохання "теорію". Вона проймала його чорні очі своїм закоханим поглядом, обвивалася навколо нього своєю стрункою постаттю, запаморочливо його цілувала й казала:

- Ти в мене розумний, Валерику, але ми ще довго кохатимемось. Правда?

- Правда, моє ти щастя, - відповідав і він їй тим самим. - Теорія теорією, а наше щастя реальніше...

І от у стані такого обопільного запаморочення вони, знайшовши, нарешті, оту "комплексну" кімнату, побралися, "записалися"

в ЗАГС-і і стали жити вкупі, мовляв, як голуб з голубкою, у своєму гніздечку.

Проте через рік чи два, коли Валерій П. визначив свій життєвий фах інакше, ніж це можна було передбачати на підставі його навчання на природничому факультеті, а його дружинонька вірна почала працювати в Театрі опери й балету, в їхньому спільному побуті виникли непередбачені перешкоди.

Сті студенти-базікали, що вважали Валерія П. майбутнім науковцем і філософом, ще тоді не знали, що він нишком пописував - готувався стати письменником. Коли його перші надруковані твори засвідчили наявність у нього не абиякого письменницького хисту, він занедбав свою біокемію, влаштувався на працю в Державному літературному видавництві, а вдома, замість кохатися та милуватися з молодою жіночкою, увесь час, ба, частенько й уночішні години присвячував своїм писанням.

Аді спочатку подобалося, що її чоловік стає дедалі славніший, але потім їй почало робитися прикро, що він, за тим своїм писанням, забуває про неї. Пише й пише, а на неї й не гляне, не обізветься, так, немов би її і в хаті не було. Проте якийсь час вона стримувала себе, не виявляла цих своїх "ревнощів". Та як вийшла окремим виданням його перша книжка /"перший том", як було на ній надруковано/, вона, поздоровляючи його з цим успіхом, уже не дала йому того дня й за машинку сісти, не дала й слова написати.

- Це ж наше спільне свято, мій дороженький, - казала, обіймаючи й цілуєчи його, - присвятим його нашій любові, ходім у Пролетарський сад. Пам"ятаєш, як ми там вечорами просиджували? А тепер ми вже ніколи туди й не заглянемо...

Вони тоді у той сад пішли, але Валерій був якийсь неуважний до своєї жіночки, часом навіть відповідав невлад на її питання. Хоч

він ходив тими доріжками та стежками, якими вони перед шлюбом ходили, навіть мусив був сісти поряд із своєю "парою" на ту лавку, на якій кілька років тому уперше їй освідчився, сказав, хвилюючись, про своє велике до неї кохання, та думками був тепер далекий від цієї дійсності: в його голові снувалася виразна схема побудови нового твору.

Ада, звичайно, не могла не спостерегти цієї його неухважності до неї, вона ще біля нього "щебетала", згадуючи всякі подробиці з їхніх колишніх у цьому саду "походеньок", та в серці їй наростала якась тривога. І ця тривога вибухнула в неї тоді, як Валерій, прийшовши додому, кинувся був до машинки, щоб зафіксувати тую схему побудови нового твору. Вона вдарилася в сльози, та ще й словами докоряючи йому:

-Невже та твоя схема дорожча тобі за мене?

І йому довелося відірватися від машинки, не написавши, справді, жадного слова. Того вечора вони рано полягали - пішли в ліжку, а задоволена Ада вже спокійно, з висохлими на її гарному видочку сльозами, заснула в нього на грудях, і він хоч і не заснув зразу, але боявся й поворухнутись, щоб її не розбудити. А пізніше йому довелося "скорочувати" свої творчі вечори, щоб не робити їй, своїй усе таки любій дружині, прикрости.

Пропадали для його творчості вечори й тоді, як Ада виступала в театрі: він мусив тоді бути там таки...

А потім виникла перешкода ще й з Адиного боку. Готуючись до виступів, Ада здобула десь патефон з тією музикою, що її грала оркестра в театрі, як вона танцювала, і під цю музику почала "викручуватись" по кімнаті, роблячи відповідні вправи. Вона хотіла бути кращою за інших балерин, сподіваючись, що її підвищать на роботі і збільшать,

зрозуміла річ, її платню. Бо досі її там уважали мало не за ученицю і не давали помітніших ролей.

А що їхня кімната була, як уже сказано, невеличкою "житлоплощею", то поєднання стукання Валерієвої машинки з балетною музикою було такою какофонією, що ні він, ні вона не могли насправді своїх замірів здійснювати...

На цьому ґрунті в них почалися гострі сутички, а потім і справжні сварки, після яких наступали похмурі мовчанки, що їх не міг порушувати ні Валерій своєю машинкою, ні Ада своєю музикою.

А саме ж була осінь, найкраща пора для творчости, — у Валерія в голові стояла "пушкінська осінь", коли О. Пушкін найкраще писав... І він би міг, якби не... Тож він не втерпів і, згадавши свою біохемічну теорію про неминучість вигасання кохання, одного вечора прямо сказав про це своїй уже психологічно відчуженій дружині.

І та, ніби сподівалася цього, не заплакала, затята, а гордо, навіть з театральною красою підкинула голову і глухо мовила:

- Добре...

Іти їм негайно до ЗАГС-у не було потреби, бо спочатку треба було котромусь із них кудись із їхньої "житлоплощі" вибратись. Отож вони й узяли шукати того "кудись" у великому мурашникові — Києві. Шукали кожне нарізно. А покищо вони поділилися наявною в них спільною "житлоплощею". Ада залишила за собою донедавна спільне подружнє ліжко, здобувши тільки до нього пересувну ширму, а Валерій, як чемний і з добрими щодо жінок взагалі манерами чоловік, притяг для себе якусь пошарпану канапу і спав на ній. Харчувалися вони також нарізно, готуючи по черзі чи — найчастіше — кип'ятивши воду на чай на електричній плитці, бо обідали вони кожне окремо в якійсь громадській харчівні.

А такі харчівні в Києві були, бо "радвлада" дбала про увільнення жінки від рабської праці в кухні, щоб вона, "жінка-кухонарка", згідно з заповітом Леніна, могла "керувати державою". Кімнат не було, а харчівні, кажемо, були...

З того, що вони "розійшлися", Валерій і Ада не робили секрету перед своїми знайомими. Та якби вони й хотіли до якогось часу з цього робити таємницю, то оте шукання кімнати, можливе передусім через знайомих, їм викрило б. А як до котрогось із них приходив хтось незнайомий, а в кімнаті вони були обоє, то він казав: - "Знайомтесь! Це моя колишня дружина". А вона: - "Це мій колишній чоловік"...

І вони вимовляли цю трафаретну фразу з найповажнішим виразом на обличчі та не менш поважним тоном. Ну, а про те, чому ці "колишні" чоловік та жінка жили разом в однім мешканні, усі, хто жив у Києві, самі знали: не змогли, сердеги, знайти ще однієї кімнати.

Не змогли Валерій та Ада знайти ще однієї кімнати й до того часу, як скінчилася осінь, а натомість повіяла своїм холодом зима. Їхню наявну "житлоплощу" сяк-так огривала залізна "буржуйка", що стояла посеред кімнати. А палива до неї роздобував не хто як той таки Валерій як послужлива в манерах і сильніша супроти "слабкішої половини" одиниця людського роду. А коли вони обоє сиділи вечорами якомога ближче до цього грива, що світило з дірочок вогненними очима, то їм обом ставало й на серці якось тепліше. Але той факт, що ні він, ні вона не могли порушувати тиші цього затишку друкарською машинкою та балетною музикою, таки робив їх "розлученим подружжям". Цю тишу порушував тільки зимовий вістря, що сипав снігом у їхнє замуроване намороззю вікно. Здебільшого кожне з них щось читало чи удавало, що читає, а "живою мовою"

вони обзивалися лише в найнеминучіших випадках /казали одне одному "ви"/.

Та от несподівано Валерієві дозволено приходити з своєю машинкою вечорами до Українського видавництва, а Ада здобула можливість для своїх вправ у театрі, в якійсь там кімнаті.

Так сама собою відпала причина для їхньої "розлуки". Тож коли одного вечора Валерій прийшов додому, то був не аби як вражений, почувши за ширмою на колишньому подружньому ліжку жіноче схлипування. Виходило, що Ада, яка так довго "витримувала характер" і ніколи після "розлуки" не вронила й слезини з своїх очей, таки піддалася тузі за втраченим подружжям. І Валерій раптом відчув до цієї формально ще своєї дружини таку ніжність, яка притьмом погнала його на той плач. Він підійшов обережно до ширми, розхилив її трохи й спитався:

- Чи можна до вас?

У світлі електричної лампи, що освітлювала згори ліжку, він побачив, що Ада лежала, схилившись головою на подушку, й не втішно ридала. Але почувши такий милий для неї голос, врадувана жінка перестала схлипувати і, підвівши голову, мимохіть простягла назустріч коханому чоловікові з примірливим значенням руки. Валерій кинувся в її обійми, вихопив хусточку з своєї кишені, щоб витерти слези на гарненькому личку та з карих оченят своєї дружини...

Цього вечора вони вже вечеряли разом. Обом їм тепер стало яснісінько, що насправді їхнє кохання не вигасло, його тільки захмарив збіг життєвих обставин, а через те й шукати другої кімнати їм більше не треба.

І тепер Ада висловила з приводу цього таку поважну думку:

- А знаєш, любий? Оця кімната - наше щастя в нещасті. Вона допомогла нам зберегти наше подружжя за соціалізму так, як

у нас за капіталізму економічна неминучість допомагала, а десь за кордонами нашої країни ще й досі допомагає зберігати селянські та інші подружжя. Пам'ятаєш, ти так казав про капіталізм? Яка я щаслива, що ми не знайшли другої кімнати і не ліквідували нашого шлюбу в ЗАГС-і!

- І я такий щасливий, моя дорога жіночко, - казав ї Валерій, обціловуючи карі очі, чепурненький носик і рожеві уста дружини...

Їм тепер стало ще затишніше в цій "комплексній" соціалістичній кімнаті, і вони обоє були вдячні цій невеличкій "житлоплощі" за своє відновлене подружжя. А ще вдячніший став пізніше їй, цій "житлоплощі", сам Валерій тоді, як його, уже славного українського письменника, за те, що він став славний український письменник, "радвлада" посадила до Лук'янівської в'язниці. Тепер Ада приносила йому "передачі", і через те він не був такий самотній, як міг би бути, якби остаточно розійшовся був з цією доброю жіночкою.

А як його заслано в Сибір, то й Ада, ~~за ним~~, наслідуючи приклад жінок давніх російських революціонерів - декабристів, поїхала за ним. Там вона влаштувалася недалеко від табору на роботу і також носила своєму ув'язненому чоловікові "передачі".

О так, бувають деякі щасливі можливості для вірних подружжів і за "радянського соціалізму-комунізму"! У цьому разі такою можливістю були о д н а к і м н а т а, в якій жило двоє, поєднана з неможливістю знайти ще одну кімнату.
